

Uchwała z dnia 20 listopada 2009 r., III CZP 100/09

Sędzia SN Marian Kocon (przewodniczący)

Sędzia SN Józef Frąckowiak

Sędzia SN Katarzyna Tyczka-Rote (sprawozdawca)

Sąd Najwyższy w sprawie wszczętej z urzędu przy uczestnictwie Stanisława K. o wpis dłużnika do Rejestru Dłużników Niewypłacalnych, po rozstrzygnięciu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu jawnym w dniu 20 listopada 2009 r. zagadnienia prawnego przedstawionego przez Sąd Okręgowy w Kielcach postanowieniem z dnia 4 września 2009 r.:

"Czy sąd rejestrowy dokonując wpisu z urzędu do rejestru dłużników niewypłacalnych osoby fizycznej wykonującej działalność gospodarczą na podstawie art. 55 pkt 1 ustawy z dnia 20 sierpnia 1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym w oparciu o prawomocne postanowienie o oddaleniu wniosku o ogłoszeniu upadłości dłużnika z tego powodu, że jego majątek nie wystarcza nawet na zaspokojenie kosztów postępowania upadłościowego powinien wziąć pod uwagę w ramach badania w trybie art. 23 ust. 2 ustawy o Krajowym Rejestrze Sądowym okoliczność, że przed dokonaniem wpisu sytuacja dłużnika uległa zmianie w ten sposób, iż w następstwie późniejszego ogłoszenia upadłości obejmującej likwidację majątku upadłego i umorzenia w postanowieniu o zakończeniu postępowania upadłości długów, które nie zostały zaspokojone w postępowaniu upadłościowym na podstawie art. 369 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawa upadłościowego i naprawczego podlegająca wpisowi do rejestru dłużników niewypłacalnych osoba fizyczna wykonująca działalność gospodarczą przestała być dłużnikiem?"

podjął uchwałę:

Postanowienie o zakończeniu postępowania upadłościowego wydane na podstawie art. 369 ust. 1 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe i naprawcze (Dz.U. Nr 60, poz. 535 ze zm.), w którym sąd orzekł o umorzeniu niezaspokojonych zobowiązań dłużnika, nie stanowi przeszkody do wpisania tego dłużnika do rejestru dłużników niewypłacalnych na

podstawie art. 55 pkt 1 ustawy z dnia 20 sierpnia 1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym (jedn. tekst: Dz.U. z 2007 r. Nr 168, poz. 1186).

Uzasadnienie

Sąd Okręgowy w Kielcach powziął przedstawione w zagadnieniu prawnym wątpliwości rozpatrując apelację uczestnika Stanisława K. od postanowienia Sądu Rejonowego w Kielcach z dnia 29 maja 2009 r., utrzymującego w mocy postanowienie referendarza i dokonany na jego podstawie wpis tego uczestnika do rejestru dłużników niewypłacalnych. Podstawą wpisu było dokonane postanowieniem z dnia 26 czerwca 2005 r. prawomocne oddalenie wniosku o ogłoszenie upadłości Stanisława K. z tego powodu, że jego majątek był obciążony prawami osób trzecich w takim stopniu, iż nie wystarczał na zaspokojenie kosztów postępowania upadłościowego. Ustalono, że po wydaniu postanowienia z dnia 26 czerwca 2005 r., a przed wszczęciem postępowania o wpis do rejestru dłużników niewypłacalnych na jego podstawie, sąd upadłościowy rozpoznał kolejny wniosek o ogłoszenie upadłości tego dłużnika, który został uwzględniony dnia 23 czerwca 2006 r. Po przeprowadzeniu postępowania upadłościowego obejmującego likwidację majątku dłużnika Sąd dnia 27 marca 2008 r. orzekł o jego zakończeniu i umorzeniu w całości niezaspokojonych zobowiązań upadłego. Sąd rejestrowy uznał jednak, że zdarzenie to nie uzasadnia uchylecia dokonanego wpisu, ponieważ nie jest podstawą wykreślenia wpisu przewidzianą w art. 59 i 60 ustawy z dnia 20 sierpnia 1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym (jedn. tekst: Dz.U. z 2007 r. Nr 168, poz. 1186 ze zm. – dalej: "u.K.Rej.S.").

Uczestnik domagał się w apelacji zmiany postanowienia i wykreślenia wpisu. Zarzucił naruszenie art. 55 pkt 1 w związku z art. 60 ust. 1 u.K.Rej.S. w związku z art. 369 ust. 1 i art. 264 ust. 1 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe i naprawcze (jedn. tekst: Dz.U. z 2009 r. Nr 175, poz. 1361 ze zm. – dalej: "Pr.u.n.") przez błędną wykładnię tych przepisów, prowadzącą do umieszczenia w rejestrze dłużników niewypłacalnych osoby, która nie jest już dłużnikiem. Argumentował, że umorzenie w całości jego zobowiązań, dla których tytułem egzekucyjnym był wyciąg z listy wierzytelności, idzie dalej niż przewidziana w art. 60 ust. 1 u.K.Rej.S. podstawa wykreślenia z rejestru dłużnika, w stosunku do którego tytuł wykonawczy, będący podstawą wpisu, pozbawiono wykonalności.

Sąd Okręgowy, przedstawiając zagadnienie prawne, zaznaczył, że art. 55 pkt 1 u.K.Rej.S. analizowany w powiązaniu z art. 57 ust. 2 uprawnia do wielokrotnego wpisania do rejestru tego samego dłużnika z różnych przyczyn, a postanowienie sądu o ogłoszeniu upadłości osoby fizycznej wykonującej działalność gospodarczą i postanowienie sądu oddalające wniosek o ogłoszenie upadłości takiej osoby z tego powodu, że jej majątek nie wystarcza na zaspokojenie kosztów postępowania, są różnymi przyczynami uzasadniającymi dokonanie dwóch wpisów. Obydwa te orzeczenia są prawomocne i wiążą sąd rejestrowy zgodnie z art. 365 § 1 k.p.c. Sąd ten w postępowaniu o wpis do rejestru dłużników niewypłacalnych nie bada przyczyn niewypłacalności dłużnika.

Sąd Okręgowy zwrócił jednak uwagę na funkcję ewidencyjną i informacyjną rejestru dłużników niewypłacalnych, który ma zapewnić ochronę potencjalnym wierzycielom. Jego zdaniem, ta funkcja wymaga, aby osoba wpisywana miała w chwili wpisu status dłużnika niewypłacalnego w rozumieniu art. 55 ust. 1 u.K.Rej.S. W rozpatrywanym wypadku tak nie jest, ponieważ postanowienie stanowiące podstawę wpisu zostało przesłane sądowi rejestrowemu z opóźnieniem, gdy postępowanie upadłościowe zostało przeprowadzone, zakończone i na podstawie art. 369 Pr.u.n. nastąpiło umorzenie w całości niezaspokojonych zobowiązań upadłego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W art. 55 i 56 u.K.Rej.S. ustawodawca sprecyzował przesłanki dokonania wpisu dłużnika z urzędu i na wniosek wierzyciela, natomiast w art. 59 i 60 określił podstawy wykreślenia dłużnika z rejestru. Zarówno podstawy dokonania wpisu, jak i przyczyny uprawniające do wykreślenia dłużnika zostały szczegółowo wskazane. Taki sposób ich sformułowania w połączeniu ze sformalizowanym charakterem postępowania rejestrowego, przemawia za ścisłą interpretacją obydwu grup przepisów.

Jak wyjaśnił Sąd Najwyższy w postanowieniach z dnia 19 lutego 2003 r., V CK 7/03 (OSNC 2004, nr 4, poz. 67) i z dnia 22 kwietnia 2005 r., II CK 650/04 (nie publ.), rejestr dłużników niewypłacalnych spełnia funkcję ewidencyjną i informacyjną oraz korzysta z domniemania prawdziwości wpisanych do niego danych (art. 13 ust. 1 u.K.Rej.S.). Z tego względu – zgodnie z postanowieniami art. 55 i art. 56 u.K.Rej.S. – dokonywane w nim adnotacje muszą opierać się na treści orzeczeń sądowych, które dokumentują istnienie podstaw do zamieszczenia wpisu. Kognicja

sądu rejestrowego w postępowaniu o wpis do rejestru dłużników niewypłacalnych jest ograniczona i nie obejmuje przyczyn niewypłacalności dłużnika.

Zagadnienie przedstawione przez Sąd Okręgowy nie wiąże się jednak z powodami, jakie doprowadziły do niewypłacalności dłużnika, lecz z kwestią, czy koniecznym warunkiem dokonania wpisu jest – poza istnieniem jednego z orzeczeń wymienionych w art. 55 i 56 u.K.Rej.S. – także obiektywny stan niewypłacalności dłużnika w chwili dokonywania wpisu. Inaczej mówiąc, czy dłużnik może bronić się przeciwko ujawnieniu go w rejestrze, dowodząc, że – mimo wydania prawomocnego orzeczenia, które uzasadniałoby jego umieszczenie w tym rejestrze – nie spełnia już kryteriów dłużnika niewypłacalnego.

Sąd Najwyższy poruszył ten problem w uchwale z dnia 16 marca 2007 r., III CZP 9/07 (OSNC 2008, nr 2, poz. 19). Rozważając cele, jakie spełnia wpis dłużnika do rejestru dłużników niewypłacalnych, stwierdził, że należy do nich informacja o niewypłacalności oraz swoista sankcja dla dłużnika za to, iż doprowadził do takiego stanu. Wyraził też pogląd, że utrzymywanie wpisu w tym rejestrze staje się bezprzedmiotowe, gdy dłużnik przestał być niewypłacalny. Przytoczone stanowisko zostało zaprezentowane w sprawie o wpis do rejestru dłużnika, w stosunku do którego sąd wydał prawomocne postanowienie nakazujące mu wyjawienie majątku, a następnie, ze względu na cofnięcie wniosku przez wierzyciela umorzył postępowanie. Sąd Najwyższy zaakcentował podobieństwo skutków, jakie powstały w tej sytuacji do powodowanych przez przewidziane w art. 59 ust. 1 u.K.Rej.S. uchylenie postanowienia, wskazując, że w obu wypadkach postanowienie, na podstawie którego dokonano wpisu, przestało wywierać skutki prawne. W rzeczywistości więc pogląd prawny wyrażony w uchwale wiązał się nie z problemem wypłacalności dłużnika, lecz z oceną skutków konkretnych zdarzeń zaszłych w postępowaniu egzekucyjnym, uznanych przez Sąd Najwyższy za równoważne jednej z podstaw uprawniających do wykreślenia wpisu. Istnienie takiej podstawy sprzeciwiało się, w jego ocenie, dopuszczalności dokonania wpisu.

Ten wniosek zasługuje na akceptację. Stwierdzenie na etapie postępowania o wpis do rejestru dłużników niewypłacalnych, że wystąpiła już przesłanka do wykreślenia tego wpisu, sprzeciwia się jego umieszczeniu w rejestrze. Tak rozumiany zakres badania sprawy przez sąd rejestrowy uwzględnia konieczną ochronę praw dłużnika, skoro bowiem wystąpienie okoliczności uzasadniających wykreślenie wpisu prowadzi do jego usunięcia, którego skutkiem jest zakaz

ujawniania tego wpisu, to ich stwierdzenie przed wpisaniem stanowi przeszkodę do wpisu. Badanie okoliczności sprawy w tym zakresie mieści się w granicach przewidzianych w art. 23 ust. 2 zdanie drugie u.K.Rej.S.

Nie można się natomiast zgodzić z poglądem, że dokonanie wpisu jest wyłączone w razie stwierdzenia, iż dłużnik w chwili rozpoznawania sprawy przez sąd rejestrowy nie jest już zadłużony. Wprawdzie ustawa o Krajowym Rejestrze Sądowym odwołuje się do pojęcia niewypłacalności w nazwie rejestru i przy określaniu dłużników, którzy podlegają wpisowi do tego rejestru, jednak w literaturze i uchwale Sądu Najwyższego z dnia 19 sierpnia 2009 r., III CZP 46/09 (OSNC 2010, nr 3, poz. 35) zwrócono uwagę, że określenie podstaw wpisu i przyczyn wykreślenia świadczy o specyficznym, odmiennym od powszechnie przyjmowanego znaczeniu terminu „dłużnik niewypłacalny”. Na potrzeby powołanej ustawy termin ten oznacza "dłużnika niesolidnego". Rejestr dłużników niewypłacalnych stanowi odzwierciedlenie pewnych zaszłości, które ułatwiają potencjalnemu wierzycielowi ocenę poziomu ryzyka przy nawiązaniu kontaktów gospodarczych z wpisanym dłużnikiem, a nie – jak np. rejestr stowarzyszeń lub dział 4 rejestru przedsiębiorców, najbardziej zbliżony treściowo do rejestru dłużników niewypłacalnych – powinien informować jedynie o stanie aktualnym.

Zamieszczane w rejestrze informacje dotyczą nie tylko okoliczności świadczących o niewypłacalności, stanowiącej brak możliwości zaspokojenia zobowiązań przez dłużnika. Jako przykład w piśmiennictwie przytaczany jest art. 56 u.K.Rej.S., umożliwiający wpisanie do rejestru osoby fizycznej, niespełniającej w terminie 30 dni, mimo wezwania, świadczenia wynikającego z tytułu wykonawczego. Wpis następuje w tym wypadku bez sprawdzania, czy dłużnik nie ma środków na zaspokojenie wierzyciela, czy też unika wykonania obowiązku z innych przyczyn.

W uchwale z dnia 19 sierpnia 2009 r., III CZP 46/09, Sąd Najwyższy zwrócił uwagę na jeszcze inny aspekt tego przepisu. Wyznacza on dłużnikowi granicę 30 dni na spełnienie świadczenia, co wskazuje, że dla oceny zasadności wniosku o dokonanie wpisu do rejestru dłużników niewypłacalnych nie jest istotne, czy świadczenie zostało spełnione później. W tym wypadku wpis niesie informację, że dłużnik był w opóźnieniu, nie dostarcza natomiast wiedzy o jego stanie majątkowym lub wypłacalności.

Przeciwko stanowisku, że dłużnik może figurować w rejestrze tylko wtedy, gdy jest niezdolny do regulowania swoich zobowiązań, przemawia także lista przyczyn umożliwiających jego wykreślenie. Poza wskazanymi w art. 59 ust. 1 u.K.R.S. wypadkami wykreślenia z urzędu wpisów, które utraciły podstawę w wyniku zmiany lub uchylenia postanowień będących podstawą ich dokonania – co odnosi się zarówno do postanowień przewidzianych w art. 694⁴ ust. 1 i 2 k.p.c., jak i do postanowień stanowiących podstawę wpisu wymienioną w art. 55 u.K.Rej.S., przepisy określają dwa wypadki uzasadniające wykreślenie wpisów z urzędu oraz dwa, w których wykreślenie może nastąpić na wniosek. Wykreślenie z urzędu następuje po upływie 10 lat od dokonania wpisu (art. 60 zdanie pierwsze u.K.Rej.S.). Ponadto sąd rejestrowy z urzędu wykreśla wpisy, gdy uchylono orzeczenie o ogłoszeniu upadłości. Ta podstawa wykreślenia odnosić się może jedynie do wpisów dokonanych w sytuacjach przewidzianych w art. 55 pkt 1 i 2 u.K.Rej.S. w związku z ogłoszeniem upadłości osoby fizycznej prowadzącej działalność gospodarczą albo w związku z ogłoszeniem upadłości spółki.

Na wniosek wpisanego dłużnika sąd rejestrowy wykreśla wpis, gdy tytuł wykonawczy, który stanowił podstawę wpisu, został prawomocnym orzeczeniem sądu pozbawiony wykonalności. Taki wypadek zachodzi, gdy wpis dokonano na podstawie art. 56 u.K.Rej.S.; może być też rozważany w stosunku do wpisu przewidzianego w art. 55 pkt 5 u.K.Rej.S.

Na wniosek dłużnika dopuszczalne jest również wykreślenie wcześniej niż po 10 latach – ale dopiero po upływie okresu pozbawienia prawa prowadzenia działalności gospodarczej na własny rachunek oraz pełnienia funkcji członka rady nadzorczej, reprezentanta lub pełnomocnika w spółce handlowej, przedsiębiorstwie państwowym lub spółdzielni – wpisu dokonanego na podstawie art. 55 pkt 4 u.K.Rej.S.

W rozpatrywanej sprawie podstawą umieszczenia z urzędu uczestnika w rejestrze dłużników niewypłacalnych był art. 55 ust. 1 u.K.Rej.S., a konkretnie przewidziany w tym przepisie jako przyczyna wpisu fakt prawomocnego oddalenia wniosku o ogłoszenie upadłości uczestnika z tego powodu, że jego majątek nie wystarczał na zaspokojenie kosztów postępowania upadłościowego. Takiej przesłance wpisu nie odpowiada żadna z sytuacji uzasadniających wykreślenie dłużnika z rejestru, poza upływem czasu (art. 60 u.K.Rej.S.). Inne zdarzenia, które nastąpiły po uprawomocnieniu się postanowienia oddalającego wniosek o

ogłoszenie upadłości, w tym także wygaśnięcie zadłużenia, które spowodowało złożenie tego wniosku, nie mają wpływu na zasadność dokonanego wpisu, nie podważają bowiem podstawowej informacji, jakiej ma służyć w tym wypadku wpis, tj. że w czasie, gdy zapadło postanowienie o oddaleniu wniosku o ogłoszenie upadłości, dłużnik–przedsiębiorca nie miał środków nawet na poniesienie kosztów tego postępowania. (...)

Konkludując należy stwierdzić, że gdy podstawą wpisu jest prawomocne postanowienie sądu oddalające wniosek o ogłoszenie upadłości dłużnika z tego powodu, że jego majątek nie pozwala na zaspokojenie kosztów postępowania, kognicja sądu rejestrowego obejmuje tylko badanie faktu prawomocnego oddalenia tego wniosku.

Z tych względów Sąd Najwyższy rozstrzygnął zagadnienie prawne, jak w uchwale (art. 390 § 1 k.p.c.).